

4. Херсонские губернские ведомости. – 01 июля. –1905. – № 76. – С. 1
5. Державний архів Одеської області, ф-р. 2. – оп. 13. – спр. 5
6. Херсонские губернские ведомости. – 06 липня. –1905. – № 78. – С. 4
7. Херсонские губернские ведомости. – 25 липня. –1905. – № 86. – С. 2

Травлос Т.С.

*аспірант кафедри політичних наук і права
ДЗ «Південноукраїнський національний
педагогічний університет імені К.Д. Ушинського»*

ФЕНОМЕН МАСОВОЇ ПОВЕДІНКИ В СУЧАСНОМУ ПОЛІТИЧНОМУ ПРОЦЕСІ

Практично всі наукові теорії вважають «масовою» таку соціальну структуру, в якій людина нівелюється, стаючи невидимим елементом соціальної машини, виконуючи її потреби, відчуючи себе жертвою знеособленого соціального процесу. Тривалий час, масове суспільство розглядалося як фатальний наслідок індустріалізації та урбанізації, які відірвали суспільство від «доіндустріальних структур», зруйнували «проміжні відносини» – громаду, цех і навіть сім'ю. Основою масового суспільства називалося масове виробництво стандартизованих речей і маніпулювання смаками та поглядами людей, їх психологією.

Саме поняття «маса» було взято філософами, політологами та соціологами з соціальної психології. Воно було сформульовано на основі конкретних емпіричних спостережень за ситуативно виникаючими (а значить, і ситуативно розпадаючимися) множинами людей і стихійними формами їхньої поведінки. Стихійні – значить, неструктуровані, не закріплені, неформалізовані. Головна особливість «маси» – тимчасовість її існування. «Маса» завжди функціональна, а не морфологічна, динамічна, а не статична. Нарешті, маса виникає і функціонує на основі власних внутрішніх, психологічних, а не зовнішніх (соціологічних, філософських і т. п.) закономірностей, хоча в якості передумов її виникнення всі вони, безумовно, можуть виступати.

Роль мас в суспільстві стає помітною, коли руйнуються групові зв'язки і міжгрупові межі, коли суспільство деструктується, переживаючи період

своєрідного «соціопотрясіння». Таке відбувається в періоди великих воєн, соціальних революцій, політичних переворотів, поспішних великомасштабних соціальних реформ. «Маси» – категорія нестабільного, кризового суспільства і «смутного» часу. Для аналізу стабільного суспільства найбільш адекватні, наприклад, поняття «групи», «страсти», «класи» або «шари» населення. Ось чому В. І. Ленін, використовуючи поняття «маси» для аналізу революційного періоду, застосовував зовсім різні категорії, розглядаючи стабільне (царська монархія) або стабілізується (після приходу більшовиків до влади і закінчення громадянської війни) суспільство [1, с. 130].

В організованому, структурованому суспільстві, у свідомості та поведінці людей існують психологічні межі, що виникають у зв'язку з приналежністю людей до тих чи інших груп. Кожен знає свою «територію» і рідко може порушити існуючі межі. Проте варто трапитися значному соціально-політичному потрясінню, як ці межі руйнуються. Тоді люди утворюють неструктуровану масу, а їхня психіка і поведінку набувають дезорганізований, стихійний, масовий характер.

Наступним кроком стають масові дії. До основних форм масових дій поведінки відносяться: чутки – сукупність відомостей, які виникають з анонімних джерел і поширюються по неформальних каналах. Поширення чуток – це форма масової поведінки; масова істерія – стан загальної нервозності, підвищеній збудливості і страху, викликане найчастіше необґрунтованими чутками; паніка – така форма масової поведінки, коли люди, які зіткнулися з небезпекою, проявляють нескоординовані реакції. Вони діють незалежно, як правило, заважаючи і травмуючи один одного. Масове поведінка найчастіше виникає в цілях: подолання екстремальних ситуацій (пожежа, землетрус, криза, соціальне гноблення, загроза); розрядки накопичених і довго стриманих емоцій (страху, захоплення, невпевненості, ненависті) [2, с. 99].

Натовп часто стає об'єктом маніпулювання з боку екстремістських партій і організацій, які використовують несвідомі ірраціональні мотиваційні механізми учасників масових дій. Роль цих механізмів тим більше, чим менше людина розуміє суть подій. Крім того, в певних умовах несвідомо-ірраціональні спонування можуть взагалі витіснити всі інші форми регуляції поведінки. Наприклад, голод і страх здатні стати такими психологічними домінантами, які будуть викликати паніку, погроми, масові заворушення, бунти, заколоти, повстання т. д. [3, с. 121].

Дещо інший тип масової поведінки представляють соціальні рухи, під якими прийнято розуміти колективні дії, що сприяють або перешкоджають соціальним змінам.

Соціальні рухи, як правило, виникають стихійно і відрізняються низьким рівнем організованості: вони не мають управлінського апарату, чітких статутних вимог. Учасники соціальних рухів досить автономні у своїх рішеннях і діях. Сукупність вимог до них визначається цілями і цінностями руху та підтримується лідерами, їх моральним авторитетом.

У сучасному суспільстві представлений найширший спектр соціальних рухів. Їх значення визначається унікальним внеском у процес розвитку громадянського суспільства. Якщо суспільство придушує соціальні рухи, то вона знищує власний механізм самовдосконалення та саморозвитку.

Важливу роль у зміцненні соціальних відносин відіграє соціальний контроль, який являє собою особливий механізм підтримки громадського порядку шляхом використання владних повноважень, спрямованих на обов'язкове дотримання всіма членами суспільства соціальних норм і застосування санкцій до тих індивідів і соціальних груп, які їх порушують.

Література

1. Михайловский А. В. К политической философии консервативной революции / А. В. Михайловский // Теоретический альманах *Res cogitans*. – М. : Изд. дом «Юность», 2007. – С. 125–149.
2. Дашаківська О. Революція переходу (кінець 1980-х – початок 1990 -х років) у суспільствах Центрально-Східної Європи / О. Дашаківська // Вісн. СевНТУ. – 2010. – № 112. – С. 97–101.
3. Анохин М. Г., Комаровский В. С. Политика: возможность современных технологий / М. Г. Анохин , В. С. Комаровский. – М.: РАГС, 2008. – 164 с.